

Zasnova gozdne krajine na državni ravni

A Concept of Forest Landscape on State Level

Janez POGAČNIK*

Izvleček

Pogačnik, J.: Zasnova gozdne krajine na državni ravni. *Gozdarski vestnik*, št. 9/1996. V slovenščini, cit. lit. 10.

Avtor opredeli namen in cilj zasnove gozdne krajine, daje vsebino dosedanjega vključevanja gozdarstva v prostorsko planiranje in analizira obstoječe strokovne osnove ter jih primerja z določbami nove gozdarske zakonodaje. Razmišljanja o vsebinski zasnovi gozdne krajine na državni ravni vključujejo: opis stanja gozdov, gozdarstva in ne-gozdarskih dejavnosti v gozdnem prostoru, način razmejitev gozdnega prostora, presojo ali vrednotenje podatkov, cilje, nasprotja in njihovo razreševanje, ovrednotenje gozdne krajine in usmeritve ali predloge za urejanje gozdnega prostora.

Ključne besede: zasnova gozdne krajine, urejanje prostora, funkcije gozdov, gozdnogospodarsko načrtovanje, gozdni prostor.

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Zasnova gozdne krajine na državni ravni kot strokovna podlaga in sestavni del državnega prostorskega plana mora omogočiti: celovito, učinkovito, racionalno in transparentno razreševanje prostorske problematike v gozdnem prostoru. V zasnovi gozdne krajine na državni ravni so zajeti tudi vidiki in področja, ki bi najbolj zadovoljili družbene interese, hkrati pa zagotovili varovanje, vzdrževanje in razvoj v gozdnem prostoru. V ta namen upoštevamo: obseg in način dosedanjega vključevanja gozdov in gozdarstva v prostorsko planiranje in nove vidike zaradi spremenjene gozdarske zakonodaje. V prispevku so dana tudi razmišljanja o vključevanju v celovito prostorsko urejanje prostora na novih sistemskih rešitvah, ki so še v pripravi.

* Mag. J. P., dipl. inž. gozd., 4000 Kranj, Kebetova 25, SLO

Synopsis

Pogačnik, J.: A Concept of Forest Landscape on State Level. *Gozdarski vestnik*, No. 9/1996. In Slovene, lit. quot. 9.

The author defines the purpose and goal of the forest landscape concept, presents the participation of forestry in spatial planning up till now and analyzes the existing technical materials, comparing them with the provisions of the new forestry legislation. Reflections on the concepts of forest landscape on state level include: a description of the condition of forests, the situation in forestry and in non-forestry activities in forest space, the way of delimitation of forest space, the estimation or assessment of data, the goals, controversies and the solving thereof, the assessment of forest landscape and the suggestions as to forest landscape planning.

Key words: forest landscape concept, spatial planning, forest functions, forest management planning, forest space.

Uvodoma skušamo razumljivo in kratko definirati namen in cilj zasnove gozdne krajine. Ker strokovno načrtovanje ni v celoti zadostilo celovitemu obravnavanju gozdne krajine, želimo na kratko predstaviti do zdaj opravljeno delo pri gozdnogospodarskem načrtovanju in to delo primerjati z zahtevami nove gozdarske zakonodaje ter dodati razmišljanja o analizi stanja v prostoru z vnaprej definiranimi izhodišči za razmejitve gozdnega prostora. Razmišljamo o določenih alternativnih ciljnih usmeritvah in pričakovanih nasprotjih ter predlagamo nekatere usmeritve za razreševanje nasprotij pri urejanju gozdnega prostora na vseh ravneh načrtovanja. Prav vsebinska zasnova gozdne krajine na državni ravni naj bi omogočila oblikovati ustrezno metodologijo urejanja gozdne krajine, olajšala odločitev, kakšen postopek za sintezo sektorskih načrtovanj ali usklajevanje lahko upoštevamo pri vključevanju gozdov in gozdarstva v integralni načrt prostorskega razvoja in kako je treba razmejiti odgovornosti in naloge pri vzpo-

stavitvi novega sistema za področje urejanja prostora.

Namen prispevka je, da osvetlimo doseganje vključevanje gozdarstva v prostorsko načrtovanje na državni ravni in dodamo razmišljanja, ocene in predloge, ki upoštevajo določbe nove gozdarske zakonodaje, ter da bi prispevali k razreševanju prostorske problematike v gozdnem prostoru pri pripravi sistemske zakonodaje s področja urejanja prostora.

2 NAMEN IN CILJ ZASNOVE GOZDNE KRAJINE

2 THE PURPOSE AND GOAL OF THE FOREST LANDSCAPE'S CONCEPT

Poimenovanje "Zasnova gozdne krajine" je povzeto po istoimenski raziskovalni nalogi na BF, v Inštitutu za krajinsko arhitekturo, ki obravnava razreševanje prostorske problematike za gozdove. Po moji oceni pa bi za državno raven lahko nalogo tudi poimenovali. Program varstva, vzdrževanja in razvoja gozdne krajine. Večnamenski gozd je nenadomestljiv dejavnik, ki vpliva na ekološko stabilnost v prostoru in kvaliteto življenjskega okolja. Ustrezen prostorski razvoj vključuje kvaliteto okolja, policentrični urbani sistem, usklajeno namensko rabo vseh površin in takšno porazdelitev gospodarskih dejavnosti, ki bo omogočila normalen gospodarski razvoj na osnovi naravnih pogojev in potreb ter možnosti družbe. V Sloveniji imajo med naravnimi bogastvi izjemen pomen gozd, naravno okolje in vodovje, ki dajejo pomembnejše obnovljive naravne vire: les, vodo, in krajinsko podobo, vse troje pa je neposredno povezano z gozdom, gospodarjenjem in urejanjem gozdnega prostora. Zato je namen urejanja gozdnega prostora, da zagotovimo:

- varovanje prostorsko ureditvenih in gozdnogospodarsko nujnih gozdnih površin,
- optimalno izkoriščanje ekonomskih možnosti gozdov,
- varovanje in izboljšanje vplivov vseh vlog gozda,
- vključevanje vseh negozdarskih planov (izraženih in strokovno utemeljenih potreb vseh dejavnosti sočasne rabe gozdnega prostora) v krajinsko planiranje,
- okvir za načrte gospodarjenja z gozdovi

v obliki gozdnogospodarskih načrtov – splošni del in lovnogojitvenih načrtov; to je nujni ali optimalni obseg, intenzivnost gozdarstvih ali lovskih ukrepov pa se lahko dokončno določi v postopku sprejema prostorskega dela načrta, ki bi sprejemljivo razmejil po obsegu, količini in kakovosti javni in zasebni interes nad gozdovi tudi v prostoru,

- pomoč ali osnova pri odločanju za razreševanje nasprotij in usklajevanju vseh interesov v gozdnem prostoru.

Cilji, ki jih pri tem zasledujemo so, da bi:

- trajno zagotovili varstvo, vzdrževanje in razvoj gozdov ter omogočili gozdno gospodarjenje po načelih trajnosti za vse funkcije gozdov,

- ohranili vitainost narave, naravnih združb in njihovo biološko ravnovesje,

- ohranili količine in kakovost naravnih virov,

- zmanjšali tveganja za okolje, to je zagotovili preprečevanje ali blažitev škodljivih posegov v gozdni prostor,

- odpravljali poškodbe gozdov, prostora in okolja in

- vzpostavljali naravne regeneracijske sposobnosti gozdnega ekosistema.

S temi cilji bi omogočili zavestno varovanje in razvijanje pogojev za bivanje in izrabo gozdnega prostora kot proizvodnega območja za gozdarstvo in kmetijstvo na naravnih osnovah ter sonaravno obliko gospodarjenja za obe osnovni dejavnosti, kot tudi za tiste dejavnosti, ki so sočasno v gozdnem prostoru. Hkrati bi zagotovili tudi potrebne količine kvalitetne vode, vedno večje potrebe po rekreaciji in razvoju ter naravi prijaznemu turizmu, ohranili kulturne in estetske vrednosti prostora, ohranili kvaliteto okolje itd. S tako definiranim namenom in ciljem bi v postopku obravnave in sprejema zasnove gozdne krajine primerno uveljavili gozdnogospodarsko politiko, ki ustrezno usklajuje javni in zasebni ali podjetniški interes nad gozdovi.

3 DOSEDANJE VKLJUČEVANJE GOZDARSTVA V PROSTORSKO PLANIRANJE

3 PRESENT PARTICIPATION OF FORESTRY IN LANDSCAPE PLANNING

3.1 Stališča in smernice o temeljnih nalogah gozdarstva pri prostorskem načrtovanju

3.1 Standpoints and guidelines regarding the basic functions of forestry in landscape planning

Do sprejetja novega Zakona o gozdovih (1993) je gozdarska stroka že opravila nekaj korakov na strokovnem in na formalno pravnem področju, ko se je aktivno vključevala v razreševanje prostorske problematike. Za obravnavano problematiko naj omenimo le organizirani začetek in dosežene rezultate pred sprejemom novega gozdarskega zakona. Gozdarska stroka je prvič na podlagi teoretičnih osnov in ugotovitev strokovnega posvetovanja dobila pisana "Stališča in smernice o temeljnih nalogah gozdarstva pri prostorskem načrtovanju", ko jih je tudi formalno sprejel Izvršilni odbor skupščine Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo SR Slovenije na svoji seji dne 28. 12. 1978. V stališča in smernice so bili vključeni naslednji vsebinski problemski sklopi:

1. Sodelovanje v procesu prostorskega planiranja je obveznost in interes gozdnega gospodarstva.

2. Izhodišča za vključevanje gozdarstva v prostorsko planiranje so:

- načelo trajnega ohranjanja in pospeševanja vseh funkcij gozda;
- zaradi dolgoročnosti gozdne proizvodnje, različnih naravnih in proizvodnih pogojev ter stanja gozdov so za trajno ohranjanje, pospeševanje vseh funkcij gozdov in pogojev za gospodarjenje z gozdovi oblikovana gozdnogospodarska območja;
- v procesu prostorskega načrta je osnovno vodilo izbiralni princip nosilcev funkcij gozda in gozdne krajine;
- ohraniti in razviti odpomost naravnih sistemov (biološko, mehansko, ekonomsko) s pospeševanjem nosilcev funkcij v gozdu in gozdni krajini;
- v gozdu je treba razvijati prostorsko planiranje po načelu dinamičnega usmerjanja (kontrolne) procesov;

3. Vsebinski prispevek gozdarstva v prostorskem planiranju naj bi vključeval:

- prikaz stanja in pomena gozdov ter gozdarstva, razčlenjen do občin;
- določitev in utemeljitev gozdnogospodarskih ciljev;
- valorizacija gozdov po njihovih funkcijah zaradi oblikovanja kriterijev za alternativne odločitve pri prihodnji rabi gozdnatega prostora;
- izločitev primernih območij gozdov in prikaz predloga prednostnih območij za gozdarstvo;
- kartografski del vsebuje štiri tematske karte in sintezno karto prednostnih območij za gozdarstvo;

4. Informacijski sistem.

5. Problematika opuščanja in zaraščanja kmetijskih površin.

6. Postopek vključevanja gozdarstva v prostorsko planiranje

Po navedenih smernicah so gozdarji pripravljali nakazano vsebino na republiški in občinski ravni po takrat veljavni zakonodaji. Niso pa bili vedno pravočasno vključeni pri pripravi gradiv niti niso mogli v celoti pripraviti vsa nakazana gradiva, saj za zahtevne naloge niso bili zagotovljeni niti potrebni organizacijski niti kadrovske pogoji. Večina navedb v smernicah je še aktualna, če jih ustrezno prilagodimo spremenjenim razmeram.

3.2 Priprava strokovnih podlag za urejanje prostora v gozdnogospodarskih načrtih območij za obdobje 1991 – 2000

3.2 Elaboration of technical materials for landscape planning in district forest management plans for the period 1991-2000

Ponovno je oživel delo za potrebe urejanja prostora pri pripravi območnih gozdnogospodarskih načrtov za obdobje 1990 do 2000. K še vedno svežim stališčem in smernicam je stroka dodala nova spoznanja in izkušnje v spreminjanju družbenih razmerah in organizirano po enotnih usmeritvah pripravila in vključila v območne gozdno gospodarske načrte vsebino, ki naj bi služila kot prispevek gozdarstva k prostorskem urejanju za državno raven. Ta vsebina se že v večji meri pokriva z določbami nove gozdarske zakonodaje (prostorski del

območnih načrtov). V nadaljevanju bom skušal predvsem opisati ali opozoriti na tiste vsebine in probleme, ki lahko prispevajo k uspešnejšemu delu, in to so:

- opis posebnih vsebinskih sklopov za gozdove v prostoru in funkcije gozdov; ki so vključeni v načrte,
- pomanjkljivosti ali odstopanja od zdaj veljavnega Zakona o gozdovih in
 - nedorečenost nekaterih zakonskih določil za celovito urejanje prostora.

3.2.1 Opis vsebine za gozdove v prostoru

3.2.1 *A description of the topic regarding forests in the environment*

Poleg vsebine o stanju in pomenu gozdov in gozdarstva, določitev in usmeritev gozdnogospodarskih ciljev, so območni načrti za obdobje 1991 – 2000 že posebej usmerjeno zajeli:

1. Funkcije gozdov na osnovi izraženih in strokovno utemeljenih potreb ali ovrednotenja funkcij samo za površine, kjer je bila določena funkcija izjemno poudarjena, kar vpliva ali določa način gospodarjenja. Po določbah o funkcij gozdov v Zakonu o gozdovih iz l. 1985 so obravnavane naslednje funkcije gozdov: varovalna, hidrološka, higiensko-zdravstvena, klimatska, zaščitna (poimenovane kot okoljetvorne), turistično-rekreacijska, dediščinsko-varstvena, estetska, raziskovalna, poučna (poimenovane kot kulturno pogojene), zoonotska, lesnoproizvodna in funkcija drugih gozdnih proizvodov (poimenovane kot proizvodne). Dane so temeljne smernice za vzdrževanje in razvoj funkcij zaradi splošnega družbenega pomena gozdov in napravljena ocena pomena funkcij pri oblikovanju gozdnogospodarskih ciljev in določene stopnje intenzivnosti gospodarjenja.

2. Kot gozdnati prostor so načrti določili: gozdne površine, zaraščajoče kmetijske površine, površine nad gozdno mejo, ves nerodovit svet in enklave kmetijskih površin, vključno s celki in ožji pas ob robu gozda.

3. Za območje gozdov so določene površine, ki so bile po takrat veljavnem zakonu vključene kot gozdne površine v načrte gozdnogospodarskih enot in dodane površine ruševja.

4. Območje varovalnih gozdov je bilo določeno kot strokovni predlog na osnovi valorizacije varovalne funkcije gozdov v dveh stopnjah poudarjenosti in njihove sinteze, s katero smo razmejili območje varovalnih gozdov v dva dela oziroma območja varovalnih gozdov 1. in 2. stopnje pomembnosti glede na potrebne omejitve in usmeritve. Skupna površina območja varovalnih gozdov 1. stopnje ni bistveno odstopala (okoli 10 % je večja) od obsega že razglašanih varovalnih gozdov; nastale pa so spremembe v prostorski razporeditvi (npr.: zaradi prekategorizacije nekaterih varovalnih gozdov v gozdove s posebnim namenom). Strokovni predlog območja varovalnih gozdov druge stopnje pomembnosti je določil nove površine za varovalne gozdove v znatnem obsegu (okoli 14,5% od skupne površine gozdov).

5. Območje gozdov s posebnim namenom je določeno na osnovi valorizacije drugih okoljetvornih in kulturno pogojenih funkcij po tedanjem poimenovanju skupin funkcij in njihove sinteze v prostoru. Strokovni predlog je zajel 6,2 % gozdov od skupne površine.

6. Območja za sanacijo so določeni poškodovani gozdovi in vključujejo območja, kjer so gozdovi ogroženi ali v propadanju na več kot 50 % površine in so glede na povzročitelja lahko razdeljena na območja zaradi: imisij, naravnih ujm, gozdnih škodljivcev, hiranja jelke in škode od divjadi. Za sanacijo je evidentirano okoli 4,0 % od skupne gozdne površine. Nekatere vrste škod se med seboj prekrivajo.

7. Območja za premeno razvrednotenih gozdov so zajela nekdanje steljnike, panjevece in grmišča ter zarasle kmetijske površine z neustrezno zasravnno gozda. Evidentirano je okoli 7,5 % gozdov od skupne gozdne površine.

8. Območja v zaraščanju so zajela le neznatne površine (okoli 0,5 % od skupne površine gozdov).

9. Najmanj ranljiva območja v gozdovih v večini načrtov niso določena.

10. Pregled izvršenih in načrtovanih posegov v gozdni prostor po vrsti in obsegu v prostoru ter izločena območja za razreševanje nasprotij s podrobnejšim ovrednotenjem funkcij gozdov.

11. Predloge in usmeritve za razreševanje nasprotij v gozdnem prostoru.

12. Idejni predlog tras gozdnih cest za odpiranje vsega gozdnega prostora in usmeritve za vzdrževanje in razvoj gozdne infrastrukture.

13. Karte funkcij gozdov in karta izločenih spredaj omenjenih območij, vključno z označitvijo, kaj je zajeto v gozdnati prostor in kako naj bi bil prostor odprt z gozdnimi cestami, ki bi služile več namenom.

14. Makroekonomska ocena potrebnih finančnih sredstev za ohranitev in razvoj gozdov, ki bi jih zahtevale pripravljene strokovne določitve za uveljavljanje usmeritev.

3.2.2 Pomanjkljivosti opisanih gradiv in odstopanja od zdaj veljavnega Zakona o gozdovih.

3.2.2 Deficiencies of the materials described and discrepancies from the present Forestry Act

Pri obravnavi območnih načrtov je bila spredaj navedena vsebina analizirana, kritično ocenjena, dani pa so bili tudi predlogi za dopolnitev. Iz analiz (Pogačnik 1992) povzemamo nekaj ocen, ki jih je treba upoštevati pri možni uporabi teh strokovnih gradiv za pripravo vsebinske zasnove gozdne krajine na državni ravni.

1. *Funkcije gozdov.* Analiza opravljene okvire valorizacije izjemno poudarjenih gozdnih funkcij je opravljena po območjih z različno intenzivnostjo, vendar v okviru še sprejemljivih postopkov in danih usmeritev, čeprav merila za vrednotenje niso vedno enakovredna oziroma usklajena med g. g. območji. Tako so se po obsegu razširjenosti v Sloveniji po naši oceni ustrezno razvrstile funkcije na prvih petih mestih (1. varovalna, 2. hidrološka, 3. dediščinsko-varstvena, 4. rekreacijsko-turistična in 5. zdravstveno-higienska), medtem ko je določen obseg drugih funkcij manj zanesljiv in zato tudi rang lestvica v Sloveniji in v območjih. Skupna ocena opravljene inventarizacije in ovrednotenja funkcij po g. g. območjih kaže relativno primerljive podatke in smo tako lahko predlagali ob potrjevanju načrtov ustrezne dopolnitve za posamezna območja. Prav tako so dopolnjene temeljne smernice za vzdrževanje in razvoj splošno koristnih funkcij gozdov. Z upoštevanjem navedene-

ga so tako ovrednotene funkcije gozdov ena izmed ustreznih osnov za usmeritev vključevanja gozdarstva v planiranje in urejanje prostora na državni ravni.

Novi zakon je podrobneje definiral ali preimenoval nekatere funkcije in jih tudi nanovo razvrstil v tri skupine funkcij: ekološke, socialne in proizvodne v skladu z Ustavo in tako tudi vnesel novejša znanja in spoznanja o funkcijah gozdov. V ekološke funkcije so iz prej obravnavane skupine okoljetvornih funkcij uvrščene: funkcija varovanja zemljišč in sestojev (prej imenovana varovalna), hidrološka, klimatska in na novo uzakonjena biotopska funkcija. V skupino socialnih funkcij sta se prerazporedili in uvrstili do tedaj v skupini okoljetvornih funkcij: higiensko-zdravstvena in zaščitna funkcija – varovanje objektov (prej samo zaščitna), iz skupine kulturno pogojenih funkcij pa: turistična, rekreacijska (prej združeno obravnavani kot rekreacijsko-turistična funkcija), poučna, raziskovalna, obrambna, estetska in funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine ter drugih vrednot okolja (prej dediščinsko-varstvena funkcija). V skupini proizvodnih funkcij so razvrščene: lesnoproizvodna, pridobivanje drugih gozdnih dobrin (poimenovana funkcija drugih gozdnih proizvodov) in lovnogospodarska funkcija (v načrtih obravnavana le zoocenotska ali prehrambena funkcija za divjad). Navedene razlike v preimenovanju nekaterih funkcij so po večini vsebinsko povezane z dosežanjem obravnavo funkcij in z analizami o izraženih ali strokovno utemeljenih potrebah po teh funkcijah. Strokovno določene potrebe po teh funkcijah in upoštevanje razlik ter pomanjkljivosti lahko služijo za osnovo ali primerjavo pri ovrednotenju funkcij za državno raven.

2. *Gozdni prostor* smo v načrtih poimenovali kot gozdnati prostor, v katerega smo skušali z dinamično definicijo vključiti gozdno in gozdnato krajino, saj smo ocenjevali, da je za celovito vključevanje gozdarstva v prostorsko urejanje treba jasno razmejiti obravnavo gozdnega prostora in zagotoviti gospodarjenje z gozdnim prostorom, kar je upošteval tudi novi zakon. Kljub spredaj prikazanim usmeritvam, gozdni prostor v vseh delih Slovenije ni zadosti razmejen, so pa izdelani predlogi primerna osnova, da podrobneje razčlenimo problematiko.

3. *Strokovni predlog območja gozdov* se je razlikoval od tedanje obravnave, saj je dosledno vključil tudi območja ruševja (prej je bilo ruševje v večji meri uvrščeno v nerodovitni svet) in tisti del negozdnih zemljišč v zaraščanju, kjer je bila ena izmed funkcij gozdov izjemno poudarjena – za oboje še ni bilo neposrednih zakonskih določb.

4. *Strokovni predlog območja varovalnih gozdov* vključuje v območjih praviloma ustrezne površine, saj je vanj vključeno nekajkrat več površin, kot je razglašeni varovalni gozdov. Z temeljitejšo inventarizacijo in valorizacijo varovalne funkcije smo zajeli varovalnost gozdov v širšem smislu, objektivnejša merila za doslednejšo razmejitev v prostoru pa bo treba določiti na nižji ravni, ko se bodo pripravljali neposredni predlogi za razglasitev varovalnih gozdov. Za dopolnitev usmeritev in omejitev pri gozdnem gospodarjenju in v primeru posegov v ta območja smo pripravili priporočila, ki naj bi jih načrtovalci že vključili v načrte. Ta bi tudi že služila kot okvir za gozdnogospodarsko načrtovanje na nižji ravni.

Strokovni predlog območja varovanja gozdov ni v neposrednem nasprotju z novimi zakonskimi določili, saj zakon vključuje v varovalne gozdove vse površine, v katerih je izjemno poudarjena katera koli ekološka funkcija. To pa pomeni, da že imamo pretežen obseg ekoloških funkcij zajet, nimamo le v celoti vključene nanovo zakonsko določene biotopske funkcije. Za varovanje izjemno pomembnih biotopov v strokovnem predlogu območja varovalnih gozdov in zunanaj njega še ni razpoložljivih podatkov v gozdnogospodarskih načrtih (razen nekaj izjem).

5. *Strokovni predlog območja gozdov s posebnim namenom* vključuje površine, kjer je izjemno poudarjena ena ali več funkcij iz skupine socialnih funkcij. Opravljena inventarizacija ali tudi valorizacija izraženih in strokovno utemeljenih potreb pa sta neenakomerno zajeli te površine po območjih. Povsod ni bila jasna določitev, ali so zajete res le površine z že aktivirano funkcijo ali pa so le nakazane naravne danosti, da se na teh površinah uveljavi in razvije določena funkcija. Ta območja se bodo tudi najbolj spreminjala tako po obsegu kot v prostoru in za njihovo razmejevanje bodo

odločujoči zlasti družbeno ekonomski pogoji in primerna osveščenost vseh zainteresiranih za njihovo vzdrževanje in razvoj. Novi Zakon o gozdovih (44. čl.) že ima tudi ločene določbe glede načina razglašanja gozdov za gozdove s posebnim namenom:

– gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija naravne in kulturne dediščine se razglasijo za gozdove s posebnim namenom. V to kategorijo gozdov spadajo tudi gozdna zemljišča, na katerih so skladišča ali vadbeni objekti, namenjeni obrambnim potrebam, in območja gozdov, ki so razglašena za naravno znamenitost po predpisih o varstvu naravne dediščine;

– gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena zaščitna, rekreacijska, turistična, poučna, obrambna ali estetska funkcija, se lahko razglasijo (določba ni obvezujoča) za gozdove s posebnim namenom.

6. *Strokovni predlogi sanacijskih območij* so pomanjkljivo določeni. Zanje je potrebno določiti nanovo izhodišča in dati usmeritve za njihovo izločanje na osnovi posebnih študij, ki so že zajete v raziskovalnih programih.

7. *Strokovni predlogi idejnih tras gozdnih cest, prednostnih območij za gozdarstvo, območij nasprotij in tudi območij manj ranljivih površin* so praviloma dokaj pomanjkljivo obdelani. Za posamezna problemska območja so iskala rešitve le nekatera območja. Pri iskanju teh rešitev je nakazana ali razčlenjena problematika, ki bi lahko koristila za delo na teh področjih.

8. *Analiza osnov za ekonomsko vrednotenje* usmeritev in potrebnih ukrepov za vzdrževanje in razvoj izjemno poudarjenih funkcij ter prilagojeno gospodarjenje je opravljena v 5 g. g. območjih. Vključeni podatki le omogočajo napraviti okvirno oceno potrebnih sredstev za državno raven. Ta ocena je opravljena in vključena že v Programu razvoja gozdov Slovenije.

3.2.3 Nedorečenost zakonskih določb za celovito urejanje gozdnega prostora

3.2.3 Inconsistency of statutory provisions regarding integral planning in the forest space

Zakon o gozdovih ima nakazano sorazmerno celovito rešitev tudi za načrtovanje in gospodarjenje z gozdnim prostorom za gozdnogospodarsko območje in gozdnogospodarsko enoto, le da nima zadosti dorečenih nekaterih določb. Razrešitev nekaterih nakazanih dilem pričakujemo zlasti z ustrezno usklajeno zakonodajo, ki jo moramo pripraviti, ali obstoječo dopolniti, in to:

- s podzakonskimi predpisi in strokovnimi navodili s področja gozdarstva;
- s predpisi o planiranju in urejanju prostora;
- s predpisi drugih sektorjev, ki obravnavajo naravne vire;
- s pripravo in sprejetjem strategije prostorskega razvoja Slovenije oziroma Prostorskega plana Slovenije.

Ne zadosti pojasnjene oziroma opredeljene določbe za celovito urejanje gozdnega prostora in učinkovita navezava na zakonodajo o urejanju prostora se kaže zlasti v naslednjih določbah:

1. ureditveno območje gozdov in povezava z gozdnogospodarskimi območji oziroma gospodarskimi enotami, za katere je določen prostorski del gozdnogospodarskega načrta;

2. normativna izhodišča in merila za določitev negozdnih površin, ki so ekološko oziroma funkcionalno povezana z gozdom in skupaj z njim omejujejo gozdni prostor;

3. obvezna izhodišča za stopnjo varovanja okolja pred obremenitvami in varstveni režimi zavarovanih naravnih bogastev;

Ad 1. Zakon o gozdovih med drugim določa, da je "reditveno območje gozdov s prostorskimi planskimi akti lokalnih skupnosti oziroma republike določeno geografsko zaokroženo območje gozdnega prostora, zmanjšano ali povečano za površino, ki je predvidena za krčitev oziroma razširitev". Prvi del stavka določa ureditveno območje gozdov podobno, kot je določen pojem gozdnogospodarskega območja ali g. g. enote, le da je pri g. g. območju še poudarjena ekosistemska celota, kar je pomembno za načrtovanje v prostoru. Zato tudi zakonske

določbe, da se z načrti za gospodarjenje z gozdovi določijo pogoji za usklajeno rabo gozdov in poseganje v gozdove in gozdni prostor. Zadnji del stavka odpira vprašanje: ali imamo v programu priprave prostorske zakonodaje, da bo prostorsko planiranje na regionalni in lokalni ravni še posebej urejeno za gozdni prostor, prostorski deli gozdnogospodarskih načrtov pa bodo prostorski dokumenti ali le strokovne podlage zanje. Osnovno usmeritev in odgovor na sprednje vprašanje bi moral dati zakon o urejanju prostora in državni prostorski plan. V sestavni del prostorskega plana RS naj bi že zakon predvidel zasnovno gozdne krajine. Ta naj bi pa tudi rešila in določila ureditveno območje gozdov na regionalni in lokalni ravni, to je kdaj in kje se ureja prostor s prostorskimi deli g. g. načrtov in kje s posebnimi krajinskimi načrti za območje gozdnega prostora.

Ad 2. Na osnovi izkušenj pri določanju gozdnega prostora v območnih gozdnogospodarskih načrtih, ko smo uporabili spredaj opisana izhodišča, moramo utemeljiti in določiti pojme teh kategorij strokovno in tudi s predpisi. Tako lahko ugotovimo in utemeljimo, da so ekološko vezane na gozd površine višinskih pašnikov, nerodovitni svet in travišča nad gozdno mejo ter enklave nerodovitega sveta med gozdovi. Za te površine je tudi razmejitev v prostoru nesporna. Pri drugih kategorijah (v ospredju funkcionalna in tudi ekološka navezava na gozd), kot so: površine enklav kmetijskih površin, površine obvodnih logov, vplivni pas ob gozdnem robu pa bi morali tudi določiti določena merila s predpisi (npr.: za enklave kmetijskih površin glede na velikost, vrsto rabe in velikost naselja, vplivni pas ob gozdnem robu za gospodarske gozdove ali gozdove s posebnim namenom minimalno v širini višine starega gozdnega drevja, ob varovalnih gozdnih minimalno 50 m, za loge % gozdnatosti in velikost ter kvaliteta kmetijskih površin) med gozdovi. Vse navedene površine bi zajeli in usmerili razmejitev z zasnovno gozdne krajine na državni ravni, neposredno razmejitev na karti pa izvedli in določili v vrsto prostorskega dokumenta na regionalni ravni (gozdnogospodarsko območje). V ta gozdni prostor bi bilo, poleg gozdarske infrastrukture potreb-

no vključiti tudi vse druge objekte in naprave, ki ne izpolnjujejo pogojev za drugo uređitveno območje po drugih predpisih (Zakon o gozdovih 3. čl.).

Ad 3. Obvezno zakonsko izhodišče za izdelavo gozdogospodarskih načrtov o stopnji varovanja okolja pred obremenitvami se navezuje na predhodno sprejeti Zakon o varstvu okolja, ki je predpisal študije ranljivosti okolja, na podlagi katere Državni zbor oziroma lokalna skupnost določi stopnjo varovanja okolja pred obremenitvami. Izdelava študij pa bo zahtevno in tudi dolgotrajnejše delo, zato ocenjujemo, da je treba iskati začasne rešitve in na državni ravni predvideti nosilca izdelave in rok izdelave študije ranljivosti okolja za gozdni prostor (npr.: BF in GIS). V zasnovi gozdne krajine na državni ravni bi morali ta izhodišča o stopnji varovanja okolja vgraditi posredno in to v postopku priprave zasnove gozdne krajine:

- z ustrezno metodologijo za ovrednotenje krajine po fitoklimatskih območjih;
- s podrobnejšo analizo ranljivosti ekoloških dejavnikov okolja, ki so zajeti pri ovrednotenju krajine;
- z inventarizacijo in analizo že dosežene stopnje obremenjenosti in ogroženosti gozdov;
- z napovedjo oziroma oceno še sprejemljive obremenitve, odvisne od vrste in intenzivnosti posega v gozdni prostor.

Po teh izhodiščih pripravimo namesto modela ranljivosti gozdov in drugih dejavnikov okolja ter sinteze ranljivosti modelov okolja relativno poenostavljeno nadomestilo z modelom ranljivosti gozdne krajine. Določena relativna občutljivost krajine bi omogočila izločiti območja z različno stopnjo ranljivosti (npr: zelo ranljiva, ranljiva in manj ranljiva) in doseženo stopnjo obremenjenosti po območjih (prekomerna obremenjenost, še sprejemljiva obremenitev in nepomembna obremenitev). Na teh predpostavkah in posplošitvah bi za krajinske enote določili stopnjo varovanja okolja pred obremenitvami. Pri tem bi posebej morali izločiti območja, za katere smo ugotovili že čezmerno obremenjenost, zaradi katere bi morali prepovedati nove posege, ki bi obremenjevali okolje gozdov, in bi določili dopustne ukrepe ali posege.

Varstveni režimi zavarovanih naravnih bogastev pa morajo biti določeni z zakonom. Ker je z Zakonom o gozdovih (93 čl.) že določeno, da so gozdovi zavarovano naravno bogastvo, ki so kot gozdovi z izjemno poudarjeno katero koli ekološko funkcijo ali raziskovalno, higiensko-zdravstveno funkcijo ali funkcijo varovanja naravne in kulturne dediščine določeni v gozdogospodarskih načrtih območij z veljavnostjo od 1991 – 2000; to daje prostorski okvir, v katerem je treba usklajeno z zainteresiranimi določiti varstveni režim. Te prehodne zakonske rešitve so usklajene z zakonskimi določili, kdaj je treba gozdove izločiti in razglasiti za varovalne gozdove. Zato so usmeritve za varstvo teh gozdov v zasnovi gozdne krajine na državni ravni hkrati tudi obvezno izhodišče za gozdogospodarske načrte. Pri tem bodo upoštewane tudi usmeritve za gospodarjenje z naravno in kulturno dediščino v gozdnem prostoru, vodnogospodarski pogoji in usmeritve za zagotavljanje drugih funkcij, ki jih pripravijo drugi pristojni organi in organizacije (Zakon o gozdovih, 9. čl.).

4 RAZMIŠLJANJA O SHEMI VSEBINSKE ZASNOVE GOZDNE KRAJINE NA DRŽAVNI RAVNI

4 REFLECTIONS ON THE OUTLINE OF THE FOREST LANDSCAPE TOPIC ON STATE LEVEL

4.1 Uvodna izhodišča

4.1 Introductory concepts

Določimo namen zasnove gozdne krajine, navedemo zakonske podlage, postopek priprave, izdelave in obravnave, časovne roke in obdobje veljavnosti zasnove. Potrebno je dati poudarek usmeritvam za izvajanje nakazanih rešitev in kdaj ter pod kakšnimi pogoji lahko pride do spremembe zasnove gozdne krajine, če ni to neposredno določeno z zakonom o urejanju prostora.

4.2 Opis stanja

4.2 Situation's description

Že vnaprej je treba zapisati dognane cilje v strategiji prostorskega razvoja države (ve-

ljavni prostorski dokument oziroma sprejeta strategija) in gozdnogospodarske cilje, ki oblikujejo gozdnogospodarsko politiko (Program razvoja gozdov). Za gozdarstvo je treba ločeno prikazati splošne gozdarske cilje in posebne (ožje) strokovne cilje, kar daje vpogled, do kolike mere je že definiran in razmejen javni interes nad gozdovi pri gozdnem gospodarjenju in kako se zagotavljajo pogoji za usklajeno gospodarjenje z gozdnim prostorom zaradi drugih ne gozdarskih dejavnosti.

Z zasledovanjem že dognanih ciljev v prostoru je treba tudi posebej zbrati:

- podatke za vse funkcije gozdov, ki so izjemno poudarjene v prostoru;

- podatke o gozdovih, ki omogočajo vpogled v strukturo gozdne krajine in gozdnogospodarsko dejavnost ter gozdarsko infrastrukturo (npr.: delež gozda po g. g. območjih in krajinskih tipih gozdne krajine, lastništvo gozdov in njihova struktura po velikosti ter površine drugih kategorij zemljišč, ne-gozdarske dejavnosti v gozdnem prostoru, stanje gozdov po obliki, vrsti in stopnji ohranjenosti, pregled cestnega omrežja in druge gozdarske infrastrukture, gozdarska organizacijska mreža v prostoru);

- dejavnike, ki vplivajo na gozdno krajino (gospodarska struktura, socialna struktura, vplivi okolja, ki se kažejo s poškodovanostjo gozdov, različne obremenitve v prostoru do poškodb zaradi različnih posegov v gozd in gozdni prostor);

- izražene potrebe ali zahteve po gozdnem prostoru (npr.: veljavni prostorski dokumenti ali izdelani programi za razvoj v prostoru državnega pomena).

4.3 Razmejitev gozdnega prostora

4.3 Delimitation of the forest space

Pri oblikovanju vsebinske zasnove gozdne krajine moramo določiti izhodišča in merila za razmejitev gozdnega prostora, ki naj bi omogočila členitev vsega prostora za nižje ravni prostorskega načrtovanja. Razmišljanja, katere površine naj bi se vključile v gozdni prostor, so že navedena pri obravnavi nedorečenosti zakonodaje za celovito prostorsko urejanje prostora. Po nakazanih izhodiščih opišemo in damo oceno posameznih kategorij, ki so ekološko oziroma

funkcionalno vezana na gozd, in skupni orientacijski pregled (npr.: v ha ali % v odnosu na vso površino države) gozdnega prostora po gozdnogospodarskih območjih in krajinskih tipih. Na ta način dobimo strukturo gozdnega prostora (% gozdov in % prostora, ki je ekološko oziroma funkcionalno vezan na gozd) za državo in tudi specifičnosti za posamezno gozdnogospodarsko območje, ki odraža dosedanje uveljavljeno dinamično razmerje med naravo in človekom, in tudi večje razlike pri nadaljnji členitvi naravne strukture in družbeno-ekonomskih, socialnih, kulturnih in drugih dejavnikov.

4.4 Presoja ali ovrednotenje podatkov

4.4 Judgement or evaluation of data

4.4.1 Vzročne analize

4.4.1 Model analyses

Za vse izjemno poudarjene funkcije gozdov je treba dokumentirati vzroke, to je odgovoriti na vprašanja, kdo in zakaj izraža potrebe ali zahteve po določenih funkcijah v prostoru, in analizirati pomen teh funkcij s strokovnimi utemeljitvami naravnih, socialnih in proizvodnih dejavnikov. Pomembne so zlasti ugotovitve, kako se izjemno poudarjene funkcije v prostoru razporejajo in medsebojno prekrivajo in kakšna je njihova medsebojna odvisnost (pospeševalna, neodvisna, omejevalna). Zato naj bi se navedle težnje ali napovedale želje za spreminjanje vloge in pomena posamezne funkcije gozdov za prihodnje.

Za analizo gozdne krajine ima pomembno vlogo struktura gozda, ki se na zunaj odraža v členjenosti gozdov v prostoru (gozdni rob) v odvisnosti od rastišč in izkoriščenosti le teh, reliefa, nastalih razlik pri možni in realni razširjenosti drevesnih vrst ter vrste in oblike gozdov v prostoru. Z vzročno analizo navedenih dejavnikov in presojo zgodovinskega razvoja gospodarjenja z gozdovi prikažemo vzroke in pomen le-teh za primernost nastalih struktur v prostoru in njihovo vlogo za pomen vseh funkcij gozdov v odvisnosti od vseh dejavnikov v prostoru.

V gozdnem prostoru pa moramo realno presoditi tudi vse negozdarske dejavnosti in njihovo dogajanje v gozdnem prostoru

(sočasna raba gozdnega prostora). (Opomba: V Zakonu o gozdovih – 3. čl. je definirana raba gozdov kot skupni izraz za izkoriščanje funkcij gozdov, ki je po tem zakonu dovoljeno tudi nelastnikom gozdov: nabiranje gob, plodov gozdnega drevja in drugih rastlin, ki rastejo v gozdovih, nabiranje rastlin in njihovih delov, čebelarjenje, gibanje po gozdovih, rekreacija v gozdovih in podobno; vse to pa ni enakovredno izrazu raba gozdnega prostora negozdarskih dejavnosti v gozdnem prostoru). V tej analizi obravnavamo rabo prostora za dejavnosti, ki vplivajo na gozdarstvo, in na katere bolj ali manj vpliva vključena raba gozdov in so odvisne od naravnih virov v gozdnem prostoru, kar je treba upoštevati pri nadaljnjih fazah priprave zasnove gozdne krajine in tudi v samem postopku njene obravnave. Zato je pravilna presoja pomena negozdarskih dejavnosti in stopnje pomembnosti njihovega vpliva na gozdove in gozdno gospodarjenje izjemnega pomena.

Podrobnejšo analizo zahtevajo negozdne površine, ki se naj vključijo v gozdni prostor, da bi omogočili strokovno presojo o primernosti teh površin za določeno rabo v prostoru zaradi izraženih ali utemeljenih potreb po izjemno poudarjenih funkcijah gozdov in gozdarske dejavnosti ali zaradi interesa in potreb za katero koli drugo rabo.

4.4.2 Razprava o ciljih, nasprotjih in njihovo razreševanje

4.4.2 Discussion on goals, controversies and their solution

V gozdnem prostoru se srečujemo:

- s sistemom gozdnogospodarskih ciljev, ki že vključujejo zakonsko določeno stopnjo javnega interesa;
- s cilji obstoječih dejavnosti v gozdnem prostoru in
- s cilji drugih dejavnosti, ki iščejo prostor za svoj razvoj v gozdu.

Zaradi večjega števila ciljev na isti površini, prihaja do nasprotij. Zato je primerna razprava o alternativnih možnih ciljih. V sistemu gozdnogospodarskih ciljev smo že uveljavljali metodo za rangiranje gozdnogospodarskih ciljev (npr.: intersektorska metoda parnih primerjav). Posamezni delni cilji pa niso vedno dobili posledično določene

usmeritve in pogoje, saj s samim načrtom in postopkom nismo uspeli zadosti upoštevati pomembnost in izvedljivost posameznih interesov pri ugotovljeni (željeni ali določeni) strukturi gozdnogospodarskih ciljev. Če za republiški pomen in določene splošne in posebne strokovne cilje razčlenimo gozdnogospodarske cilje le na osnovi 6 generalnih ciljev, to je: rastiščni proizvodni potencial, les in druge dobrine gozda, finančni dohodek, delo, ekološki vplivi in socialni vplivi, mora biti vloga in pomen teh različen zaradi pestrosti pojavnih oblik in pogojev. Pri teh ciljih moramo upoštevati velike razlike zlasti glede na lastništvo gozdov. Tako so v zasebnem sektorju v ospredju finančni cilji, čeprav so ravno tako vezani na proizvodnjo lesa in ohranjanje plodnosti rastišč. Če pa moramo močnejše vključiti ekološke in socialne funkcije, se moramo pri tem le vprašati, v kolikšni meri in na kakšen način to lahko zagotovimo v zasebnih gozdovih, ali iščemo druge poti. Zato je za gotovo temeljna zahteva, da javni gozdovi prevzemajo močnejše te funkcije, kar se kaže že z določevanjem konkretnih ciljev za gozdarstvo in s soočanjem s cilji drugih dejavnosti v gozdu. Analiza in presoja ciljnih konfliktov je eno izmed pomembnih izhodišč za rangiranje ciljev in izbiro metode urejanja gozdnega prostora.

4.4.3 Ovrednotenje gozdne krajine in alternativne usmeritve

4.4.3 The evaluation of forest landscape and alternative options

Za ovrednotenje krajine je treba upoštevati do zdaj določene ugotovitve in izhodišča, ki uravnavajo dinamično razmerje med naravo in človekom. Tako ocenjujem, da bi pri dosedanem znanju, kadrih, z razpoložljivimi informacijami itd. morali zagotoviti:

– določitev krajinskih tipov v gozdnem prostoru s členitvijo prostora tako, da je ohranjena celovitost fitoklimatskih tipov gozdne vegetacije in gozdnogospodarskega območja;

– začasno, poenostavljeno analizo ranljivosti gozdnega prostora z vključitvijo:

* ocene občutljivosti tistih dejavnikov, ki tudi najobjektivneje omogočajo ovrednotenje funkcij gozdov;

* ocene stopnje obremenjenosti okolja in

* ocene še sprejemljive obremenitve;

– izbiro izhodišč in meril za objektivno ovrednotenje krajine in ovrednotenje gozdne krajine v treh ali petih stopnjah pomembnosti;

– določitev stopnje varovanja okolja pred obremenitvami in varstvene režime zavarovanih naravnih bogastev po stopnjah pomembnosti krajine.

Pri gospodarjenju z gozdovi moramo nasledovati določene cilje in zagotoviti tudi ohranitev in razvoj najpomembnejših krajskih vrednot z usklajevanjem vseh interesov v prostoru. Rangiranje ciljev in analiza pričakovanih nasprotij zaradi gozdnega gospodarjenja in zaradi usmeritev drugih dejavnosti v prostoru narekuje, da načrtujemo določene omejitve za gozdarsko dejavnost in tudi za vse negozdarske dejavnosti po postopku usklajevanja in razmejevanja javnega in zasebnega interesa. Zaradi uveljavljanja javnega interesa nad gozdovi tudi posredno s prilagojenim gozdnim gospodarjenjem, kjer je že izjemno poudarjena določena funkcija zaradi potreb določene dejavnosti, ali ker so naravne možnosti dane, da se razširijo zahteve po teh funkcijah (še ne aktivirane funkcije gozdov), je treba iskati alternativne možnosti razreševanja nasprotij. V ta namen je z zasnovo gozdne krajine za gozdarstvo treba določiti, da se z načrti gospodarjenja z gozdovi predvidijo cilji in ukrepi v razponu med minimalnimi in optimalnimi možnostmi in pogoji. Minimalne zahteve za varovanje in vzdrževanje gozdov in gozdnega prostora morajo biti zagotovljene za vso državo (Opomba: to so gozdarski ukrepi varstva, nege, obnove gozdov in vzdrževanje funkcij gozdov in gozdnega prostora, vključno z gozdarsko infrastrukturo, kar že določa zakon o gozdovih.) Posebej pa je treba določiti, kako hitro je mogoče uveljavljati tudi razvoj gozdov (npr.: odpiranje gozdov z gozdnimi prometnicami, sanacijo poškodovanih gozdov ali premeno razvrednotenih gozdov) in pospeševanje izjemne poudarjenosti določenih funkcij gozdov (npr.: funkcijo varovanja zemljišč in sestojev s sanacijo zemljišč ali sestojev, rekreacijsko funkcijo z ureditvijo opreme za rekreacijo, turistično z ureditvijo infrastrukture za turizem in podobno) in kako uveljaviti usklajevanje vseh interesov v gozdnem

prostoru. Zato je treba določiti strokovne podlage za gozdno gospodarjenje z gozdovi in iskati alternativne rešitve tudi za razvoj ali krepitev vseh funkcij gozdov in te uskladiti z drugimi interesi na osnovi določenih pogojev, ki omogočajo prilagojeno gozdno gospodarjenje v določenem času in prostoru.

4.5 Usmeritve ali strokovne podlage za urejanje gozdnega prostora

4.5 Trends in or technical materials for forest space planning

Na osnovi analize stanja in z določljivimi izhodišči za vključitev v gozdni prostor tudi negozdnih zemljišč, ki so ekološko oziroma funkcionalno vezana na gozd, z obravnavo ciljev, ovrednotenjem gozdne krajine, presojo pričakovanih nasprotij in z iskanjem alternativnih rešitev za sprejete cilje in usmeritve iz "Programa razvoja gozdov Slovenije" ocenjujemo, da je treba zajeti z usmeritvami ali s strokovnimi podlagami v zasnovi gozdne krajine za državno raven (kolikor ni z zakonskimi predpisi določeno drugače) zlasti naslednje:

1. Zasnova gozdne krajine na državni ravni je obvezno izhodišče za regionalno raven. Prostorski del gozdnogospodarskega načrta območij je tudi predpisani prostorski dokument za območje in vsebuje vso potrebno vsebino (usklajeno z MOP in z UND) po predpisih Zakona o gozdovih in Zakona o urejanju prostora. Z njim se tudi razmeji gozdni prostor in določi ureditvena območja gozdov:

– kje se uveljavi prostorski del načrta za gozdnogospodarsko enoto tudi kot prostorski dokument (npr.: kjer ni pričakovati konfliktov vsaj v večjem obsegu ali pomenu) in

– kje je gozdnogospodarski načrt le kot obvezna strokovna podlaga pri urejanju gozdnega prostora oziroma kje se izdelujejo še posebni krajski ali krajsko-ureditveni načrti (npr.: večnamenska območja, rekreacijska območja itd.).

2. V območje gozdov se vključijo gozdovi, ki jih določa 2. čl. Zakona o gozdovih. V prostorski del gozdnogospodarskih načrtov se med gozdove obvezno vključijo:

– zemljišča v zaraščanju v tistih predelih, kjer imajo lahko po objektivnih strokovnih

merilih izjemen pomen za katero koli ekološko funkcijo, funkcijo varovanja naravne in kulturne dediščine ali znanstveno raziskovalni namen,

– erodirana, neobdelana, slabo produktivna kmetijska zemljišča v ekstremnih pogojih;

– izražene in strokovno utemeljene potrebe za ogozditve zaradi krepitev zaščitne funkcije – varovanje objektov.

V prostorske dele gozdnogospodarskih načrtov za gozdove se ne sme vključevati:

– zaraščajoče kmetijske površine v območjih, kjer bi razvrednotili izjemno estetsko podobo krajine (krajino najvišjih vrednosti – zaradi ohranitve kulturne identitete v kulturni krajini);

– zaraščajoče kmetijske površine ali ogozditve, ki bi omejevale ali razvrednotile izjemno pomembno ali pomembno rekreacijsko vlogo gozdov ali biotopsko funkcijo;

– večje zaraščajoče kmetijske površine, kjer je nadpovprečna boniteta posameznih kategorij kmetijskih zemljišč.

3. Na območni (regionalni) ravni je treba določiti izhodišča ali merila za načrte gozdnogospodarskih enot – prostorski del, po katerih se pripravi strokovni predlog za razmejitev primerne rabe vseh zaraščajočih kmetijskih površin (za gozd, rekreacijo, pozidavo itd.) v gozdnem prostoru, ki služi pri obravnavi za uskladitev vseh interesov v prostoru.

4. V skladu s sprejeto gozdarsko zakonodajo določimo v prostoru območja varovalnih gozdov in območja gozdov posebnega namena.

Za območje varovalnih gozdov pripravimo naslednje alternativne predloge, po katerih so varovalni gozdovi republiškega pomena:

a) vse površine gozdov, kjer je katera koli ekološka funkcija izjemno poudarjena s 1. in 2. stopnjo poudarjenosti, to je ko omejuje ali samo vpliva na gozdno gospodarjenje;

b) vse površine gozdov, kjer je katera koli ekološka funkcija poudarjena le s 1. stopnjo;

c) vse površine gozdov, kjer je katera koli ekološka funkcija poudarjena s 1. stopnjo in kjer se dve ali več ekoloških funkcij 2. stopnje prekrivajo.

Za območje gozdov s posebnim namenom državnega pomena pripravimo naslednje alternativne predloge, da so gozdovi s posebnim namenom republiškega pomena:

a) vse površine gozdov, v katerih so s 1. in 2. stopnjo izjemno poudarjene raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine, v katero so zajete tudi razglašene naravne znamenitosti;

b) vse površine gozdov, kjer je le s 1. stopnjo izjemno poudarjena raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine, v katere so vključene tudi razglašene naravne znamenitosti državnega pomena;

c) vse površine gozdov, kjer so le s 1. stopnjo izjemno poudarjene raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine, v katero so vključene tudi razglašene naravne znamenitosti državnega pomena, in površine gozdov, kjer se dve ali več prej omenjenih funkcij 2. stopnje poudarjenosti prekrivajo na isti površini.

Za predlagane alternative varovalnih gozdov in gozdov posebnega namena podamo obseg in razširjenost navedenih funkcij v prostoru, strokovno utemeljite o opravljenem ovrednotenju ter predlog varstvenega režima, to je potrebnih omejitev in pogojev (npr.: v varovalne gozdove ni dovoljeno posegati zaradi spremembe namembnosti niti graditi gozdne ceste, ali se navedejo izjeme in pogoji pri urejanju gozdov za posebne namene), kakor tudi oceno posledic (obveznost države, lokalnih skupnosti ali tistih interesentov, ki izražajo zahtevo za njihovo izločitev), zaradi odločitve za določen obseg in režim varovanja.

Vse izjemno poudarjene funkcije, ki določajo območje varovalnih gozdov in gozdov posebnega namena ovrednotimo in razmejimo v prostoru v območnih gozdnogospodarskih načrtih in pripravimo predlog ter izvedemo postopek za razglasitev v skladu z zakonskimi določili.

5. Za sanacijska območja razvrednotenih gozdov in območja za premeno opustošenih gozdov je treba pripraviti razčlenjeno problematiko vzrokov in posledic, oceno

stopnje in obsega ogroženosti gozdov, strategijo za sanacijo ali premeno v prostoru s poudarkom na postopku in pripravi prostorske dokumentacije glede na: vrednostne kategorije krajine, izvedbo (obveznosti za izvedbeni dokument) in zagotavljanje pogojev. Na osnovi določenih pogojev je treba zagotoviti okvirno usmeritev načrtovanja sanacij ali premen v gozdnogospodarskih načrtih. Tako npr.: predlagamo, da ne moremo vključiti v sanacijska območja ali v območja premen tista ožja območja, v katerih so škodljivi vplivi prekomerni, dokler niso znižani na sprejemljivo stopnjo. V območja premen ne moremo zjeti najkvalitetnejše krajinske tipe, kolikor niso potrebne premene s posebnimi prostorsko-ureditvenimi pogoji za oblikovanje krajine.

6. V območjih gozdov, kjer je na državni ravni ugotovljena prekomerna stopnja obremenjenosti okolja, je treba preprečiti vsakršne nove obremenitve ali posege v gozdni prostor vse dotlej, dokler ni dosežena še sprejemljiva stopnja obremenjenosti okolja. V območju gozdov moramo evidentirati vse obremenitve gozdnega prostora v gozdnogospodarskih načrtih in določiti smernice ter ukrepe za preprečevanje in izboljšanje stanja.

7. Določiti je treba vse načrtovane ali predvidene posege v gozdni prostor državnega pomena in določiti, da je treba za ta območja napraviti temeljite študije o ranljivosti, iskati alternativne rešitve in opraviti vsestransko analizo vplivov na okolje. Podrobneje pa je treba obravnavati vse posege v gozdni prostor na regionalni ravni (npr.: za gozdarstvo pomembno idejno odpiranje gozdov z gozdnimi prometnicami, razvoj rekreacijskih ali turističnih območij, sanacijskih območij in območij premen ter ogozditve) pri pripravi prostorskega dela območnih gozdnogospodarskih načrtov in zanje dati usmeritve o postopkih za razreševanje le-teh pred pripravo izvedbene prostorske dokumentacije.

8. Pri načrtovanju sočasne rabe gozdnega prostora moramo zjeti obvezna izhodišča v obliki osnovnih omejitev ali dopustnosti ter usmeritev za naslednje dejavnosti:

– lovstvo (npr.: kdaj in pod kakšnimi pogoji izločati mirne cone za divjad ali graditi obore za rejo divjadi, kako zagotoviti pogo-

je za vzdrževanje ali za razvoj izjemno pomembne lovngospodarske ali biotopske funkcije gozdov itd.);

– rekreacijo in turizem (npr.: zagotoviti obvezno celovito ovrednotenje in zavarovanje naravnih danosti, pomembnih za njun razvoj v gozdnem prostoru, skrbno načrtovanje, usmerjanje in nadzorovanje nosilcev razvoja in koristnikov rekreacijske in turistične funkcije, temeljite krajinske analize in preverjanje pričakovanih vplivov na okolje);

– kmetijstvo za ohranitev vloge gozdov v gozdnem prostoru (npr.: v gozdnem prostoru je treba z vsemi potrebnimi vspehobudami in ukrepi usmeriti v sonaravno – biološko kmetijsko proizvodnjo, ki upošteva poleg naravnih danosti lastniško strukturo zemljišč in je vpeto v celovit razvoj podeželja; neposredna povezava kmetijstva, gozdarstva in rekreacije ter turizma; krčitev gozdov za namene kmetijske rabe le v omejenem obsegu na površinah, kjer ni izjemno poudarjenih funkcij gozdov in je večja gozdnatost od 40 % v ožjem gravitacijskem območju okoli 1000 ha; ohraniti je treba naravno drevesno in grmovno vegetacijo ob vodotokih ali izjemna drevesa ali skupin na kmetijskih površinah itd.);

– naravno in kulturno dediščino (npr.: način in postopek vključevanja kategorij naravne in kulturne dediščine in drugih vrednot okolja pri gozdnogospodarskem načrtovanju z ovrednotenjem istoimenske funkcije gozdov in določanje usklajenih režimov za prilagojeno gozdno gospodarjenje in usklajevanje z drugimi interesi);

– vodno gospodarstvo (npr.: kategorizacija vodnih virov in izvirov in usmeritev za določanje režimov in obveznosti za varovanje in krepitev vodnega režima v gozdnem prostoru);

– rudarstvo (npr.: usmeritve za ohranitev rodovitnega dela talnega profila in obveznost sprotne sanacije v breme cene pridobivanja naravne dobrine – obvezni sanacijski projekti; ne bi smeli dovoliti izkoriščanje rudnin v najpomembnejših predelih gozdne krajine ali kjer bi nastale trajne posledice v gozdovih; obvezne sanacije že zaključenih črpališč itd.);

– območja koridorjev infrastrukture, da ne bi prišlo do razvrednotenja gozda (npr.: varovanje izjemnih biotopov pri gradnji av-

tocest; pogoji za ureditev obcestnega prostora za večnamensko vlogo gozdov in varstvo gozdov ter okolja; obvezno iskanje alternativnih rešitev s celovito analizo prostora in preveritvijo ter spremljavo vplivov na okolje; pri daljnovodih ohraniti gozdove pod daljnovodi povsod tam, kjer so izjemno poudarjene gozdne funkcije).

Obvezna izhodišča so povzetek zakonskih obveznosti in uveljavljene gozdnogospodarske politike in javnega interesa nad gozdovi s Programov razvoja gozdov Slovenije ali razširitev in dopolnitev le tega.

9. V skladu s postopkom o obravnavi in sprejemanju prostorskih dokumentov na regionalni in lokalni ravni je s temi načrti treba zagotoviti hkrati prilagojeno gozdno gospodarjenje in aktivno varstvo gozdov in okolja v gozdnem prostoru. Zato je treba upoštevati:

- primernost gozdnega prostora za sočasnost rabe;
- stopnjo ranljivosti gozdnega prostora;
- izražene in strokovno utemeljene potrebe za ohranitev in razvoj sočasne rabe;
- preverjanje vplivov na naravne sisteme pri obstoječih rabah;
- zavarovana območja in stopnje pomembnosti krajine.

Zato je pri pripravi prostorskih dokumentov v gozdnem prostoru najprej treba uskladiti ugotovljena nasprotja v programu gozdarstva s programi dejavnosti, za katere smo predlagali vključitev obveznih usmeritev v zasnovo gozdne krajine, ki smo jih navedli v 8. točki, nato pa skupaj z vsemi dejavnosti, ki iščejo svoj razvoj v gozdnem prostoru.

4.6 Sestavni deli zasnove gozdne krajine

4.6 A constituent part of forest landscape's concept

Zasnovo gozdne krajine naj bi predstavili v naslednji obliki:

1. Opisni del
2. Tabelarni del in grafikoni
3. Karte

Iz opisne sheme vsebinske zasnove gozdne krajine na državni ravni naj bi smiselno in pregledno predstavili vsebino tudi za nižje ravni načrtovanja. Pri tem je za državno

raven najpomembnejši opni del, medtem ko bi s tabelami in kartami definirali okvirno tiste segmente, ki bi olajšali utemeljiti predvsem opisane najbolj obvezujoče določbe v prostoru, ki jih moramo dosledneje razmejiti in določiti njihov obseg v postopkih urejanja gozdnega prostora na nižjih ravneh, kjer pa naj bi najpomembnejšo vlogo prevzele karte.

4.6.1 Opisni del

4.6.1 A descriptive part

V tem delu bi po nakazani vsebinski shemi navedli osnovne ugotovitve, določitve in obvezujoče določbe. Tako lahko okvirno ocenimo, da bo opisano gradivo razvrščeno in vsebinsko obdelano, kot smo predstavili razmišljanja za vsebinsko zasnovo v poglavjih: uvod, opis stanja, namen in cilj zasnove gozdne krajine, razmejitev gozdnega prostora, presoja ali ovrednotenje podatkov, usmeritve ali strokovne podlage za urejanje gozdnega prostora, prehodne določbe in uporabljeni viri. V vseh poglavjih so odločujoče določbe, ki uravnavajo prostorsko ureditvene pogoje za strategijo ohranjanja in razvoja gozdne krajine in gozdov v prostoru in so obvezna izhodišča urejanja prostora na nižjih ravneh.

4.6.2 Tabelami del in grafikoni

4.6.2 A table part and graphs

V tabelah ali z grafikoni bi kazalo poudariti vse tiste dejavnike, ki kažejo dosedanja razvoj in trende v gozdnem prostoru in dokumentirajo opisano stanje in vzročne analize, kar naj bi olajšalo odločitve pri obravnavi in sprejemanju zasnove gozdne krajine pri vključevanju v prostorski plan Slovenije. Za celovitejši pregled predlagam, da zajamemo naslednje:

- oceno strukture gozdnega prostora pogozdnogospodarskih območjih in krajinskih tipih;
- oceno obsega izjemno poudarjenih funkcij gozdov in njihovo prekrivanje v gozdnem prostoru;
- pregled razvoja gozdnih fondov (površina, lesna zaloga in prirastek);

– pregled razvoja gozdarskih dejavnosti (posek, blagovna proizvodna lesa, obnova gozdov nega gozdov, varstvo gozdov, premena gozdov, ogozdovanje, gradnja cest in gozdnih vlak);

– pregled izvršenih in načrtovanih posegov v gozdni prostor;

– obseg območja varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom, ki jih moramo zavarovati (razglasiti) na državni ravni (stanje, minimalni, optimalni in kompromisni predlog);

– obseg območij za sanacijo ali premeno gozdov (podatki za oceno minimalne ali optimalne opcije za strategijo sanacije ali premene gozdov v prostoru);

– obseg potrebnih sredstev za varstvo in vzdrževanje gozdov in gozdnega prostora z gozdarskimi ukrepi in viri financiranja (zakonska obveznost lastnika in države);

– obseg potrebnih sredstev za izboljšanje (revitalizacijo) – razvoj gozdov in gozdnega prostora (npr.: min. ali optimalni obseg premen ali sanacij, obseg sredstev za odpiranje gozdov s cestami za večnamensko rabo gozdov, sredstva za razvoj določene funkcije ali zagotovitev pogojev za gospodarjenje z gozdnim prostorom – vsa ta sredstva vezana na alternativne ciljne usmeritve).

Navedene vsebine podkrepimo z grafikoni ali z njimi nadomestimo tabelni prikaz, zlasti trendov in primerjave nakazanih alternativ.

4.6.3 Karte

4.6.3 Maps

Karte za republiško raven imajo lahko poudarjen le spoznavni vidik predstavitev prostorske problematike. Tako ocenjujem, da bi v obliki publikacijske karte lahko predstavili:

– pregled gozdov in gozdnega prostora;

– pregled gozdnogospodarskih območij in krajinskih tipov;

– predlog območij varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom;

– pregled poškodovanosti gozdov;

– pregled območij za sanacijo ali premeno gozdov;

– območja načrtovanih (pričakovanih) pomembnih posegov v gozdni prostor.

5 OBVEZNE STROKOVNE PODLAGE

5 COMPULSORY TECHNICAL MATERIALS

Za pripravo zasnove gozdne krajine predlagamo, da so obvezni viri:

– zakonodaja, ki se veže na gozdove in gozdni prostor;

– Program razvoja gozdov Slovenije;

– P.J.: Funkcije gozdov in gozdovi v prostoru v območnih gozdnogospodarskih načrtih, GV, Vol. 50 (1992), s. 294-303.

– veljavni načrti gozdnogospodarskih območij;

– strategija razvoja krajine in prostora v Sloveniji;

– strategija ali sprejeti programi prostorskega razvoja za: podeželje, kmetijstvo, turizem in rekreacijo, naravovarstvo, urejanje vodnega režima in izkoriščanje naravnih bogastev.

6 ZAKLJUČEK

6 CONCLUSION

Krajinska zasnova gozdne krajine na vseh ravneh mora omogočiti: celovito, učinkovito, racionalno in pregledno razreševanje prostorske problematike. Zato je razmišljanje v prispevku usmerjeno k razreševanju osnovne dileme: kako naj bi bila vključena prostorska problematika v gozdnogospodarske načrte – prostorski del po novi gozdarski zakonodaji in kako je treba obravnavati problematiko, ki je ni mogoče zajeti v sektorsko načrtovanje pri pripravi nove prostorske zakonodaje. Nakazano dosedanje delo pri vključevanju gozdarstva v urejanje prostora, odprta vprašanja, ki jih prinaša gozdarska zakonodaja s področja urejanja prostora in poskus reševanja pomembnejših prostorsko ureditvenih pogojev v shemi vsebinske zasnove gozdne krajine na državni ravni naj bi prispeval k razreševanju nakazane problematike s prostorsko zakonodajo. Ta naj bi tudi določila ureditveno območje gozdov na regionalni in lokalni ravni in tudi odgovorila na vprašanje, kje in zakaj se ureja gozdni prostor z gozdnogospodarskimi načrti – prostorski del in kje so potrebni še posebni krajinski načrti za območje gozdnega prostora.

POVZETEK

Krajinska zasnova gozdne krajine na državni ravni kot sestavni del prostorskega plana RS mora omogočiti: celovito, učinkovito, racionalno in pregledno razreševanje prostorske problematike. Zato je v prispevku usmerjeno razmišljanje k razreševanju osnovne dileme: kako naj bi bila vključena prostorska problematika v gozdnogospodarske načrte – prostorski del po novi gozdarski zakonodaji in kako je treba obravnavati problematiko, ki je ni mogoče zajeti v sektorsko načrtovanje pri pripravi nove prostorske zakonodaje.

Uvodoma v vsebinsko zasnovo gozdne krajine na državni ravni skušamo razumljivo definirati namen in cilj zasnove gozdne krajine. S tako definiranim namenom in ciljem bi v postopku obravnave in sprejema zasnove gozdne krajine, primerno uveljavili gozdnogospodarsko politiko, ki ustrezno usklajuje javni in zasebni ali podjetniški interes nad gozdovi.

Pred 18 leti je gozdarstvo tudi že formalno sprejelo stališča in smernice o temeljnih nalogah gozdarstva pri prostorskem planiranju, ki jih povzemamo, ker zajemajo še vedno aktualno vsebino. V nadaljevanju navajamo dograjevanje te problematike v vsebinskem delu pri pripravi območnih gozdnogospodarskih načrtov za obdobje 1991 – 2000. Analiza in ocena gozdnega prostora in funkcij gozdov v teh načrtih, daje vpogled v strokovne podlage, ki so lahko izhodišče za oblikovanje vsebinske zasnove gozdne krajine na državni ravni v novih pogojih. Zato smo primerjali rezultate teh analiz z zahtevami nove gozdarske zakonodaje in dodali predloge za dopolnitev teh podlag in razrešitev tistih dilem, ki jih nova gozdarska zakonodaja nanovo uveljavlja ali še ne razrešuje razumljivo.

V Sloveniji imajo med naravnimi bogastvi izjemen pomen gozd, naravno okolje in vodovje, vse troje pa je neposredno povezano z gozdom in z gospodarjenjem ter urejanjem gozdnega prostora.

Vsebinska zasnova gozdne krajine na državni ravni naj bi omogočila oblikovati ustrezno metodologijo urejanja gozdne krajine, olajšala odločitve, kakšen postopek za sintezo sektorskih načrtovanj ali usklajevanje lahko upoštevamo pri vključevanju gozdov in gozdarstva v integralni načrt prostorskega razvoja in kako je treba razmejiti odgovornosti in naloge pri vzpostavitvi novega sistema za področje urejanja prostora. Zato podrobneje predstavljamo razmišljanja o shemi vsebinske zasnove gozdne

krajine za državno raven. V njej je, poleg določenih uvodnih izhodišč in opisa stanja gozdov in gozdarstva, treba dati ustrezen poudarek negozdarskim dejavnostim v gozdnem prostoru in določiti izhodišča ter merila za razmejitev gozdnega prostora. V presojo ali v ovrednotenje podatkov zajamemo tako vzročne analize, možne alternativne cilje, pričakovana nasprotja in njihovo razreševanje.

V osrednjem razširjenem delu navajamo razmišljanja, kako ovrednotiti gozdno krajino, da bi omogočili ustrezno varstvo in razvoj. V ta namen navajamo že vrsto neposrednih usmeritev ali strokovnih predlogov za urejanje gozdnega prostora, ki bi dograjevali ali dopolnjevali prostorsko zakonodajo.

Sestavni deli zasnove gozdne krajine naj bi bili: opisni in tabelarni del, grafikoni ter karte. Za državno raven naj bi bil najpomembnejši opisni del zlasti z usmeritvami, ki bi določale osnovno strategijo urejanja gozdnega prostora in tudi izhodišča ter postopek urejanja gozdnega prostora na nižjih ravneh.

VIRI

1. Pogačnik, J.: Razmišljanje o vključevanju prostorskega (krajinskega) vidika v območno gozdnogospodarsko načrtovanje, GV, št. 3
2. Pogačnik, J.: Funkcije gozdov in gozdovi v prostoru v območnih gozdnogospodarskih načrtih, GV, Vol. 50 (1992), s. 294-303
3. Pogačnik, J.: Strokovne podlage za prostorski del načrtov za gozdnogospodarsko enoto 1. in 2. del, GV, št. 4, 5 in 6, 1995
4. Pogačnik, J.: Program razvoja gozdov in gozdarstva Slovenije, SZG, Ljubljana, 1991
5. Pogačnik, J.: Zasnova gozdne krajine, tipkopis, Inštitut za krajinsko arhitekturo – BF, Lj., 1996
6. Samoupravna interesna skupnost za gozdarstvo SR Slovenije: Stališča in smernice o temeljnih nalogah gozdarstva pri prostorskem planiranju, Lj., 1979
7. Zbornik posvetovanja ZGDS: Strokovna izhodišča za pripravo pravilnikov o gozdnogospodarskem, gozdnogojitvenem in lovskogojitvenem načrtovanju, Lj., 1994
8. Program razvoja gozdov Slovenije, Lj., 1995
9. Zakon o gozdovih, 1993
10. Leitfaden zur forstliche Rahmenplanung, München 1977.